

תוכן עניינים

2	מבוא
5	פרק ראשון : סקירת ספרות
5	א. המסגרת הנורמטיבית
6	ב. המתח בין דמוקרטיה וחופש הביטוי
8	ג. מדינה יהודית דמוקרטית ומשוסעת
9	ד. חופש העיתונות
11	פרק שני : יחסי שלטון תקשורת
11	א. עשרים וחמש השנים הראשונות : שלטון ריכוזי וצנזורה תקשורתית עצמית.
	ב. שלטון תחת ביקורת ותחילת שינוי הבעלות בשוק התקשורת
13	(1970- מחצית שנות ה-90)
16	ג. אינטרנט, רשתות, הפרטת המשק והתגברות השסעים בחברה
19	פרק שלישי : דיון
21	סיכום
22	ביבליוגרפיה

מבוא

בשנים האחרונות, עולה במדינה ביתר שאת שאלת היחסים בין השלטון בכלל, והממשלה בפרט, לבין אמצעי התקשורת. במרכזה ניצבות סוגיות כבדות משקל כמו עצמאות כלי התקשורת והפיקוח עליהם בכלל, והאפקטיביות שלה בעידן התקשורת הדיגיטלית והרשתות החברתיות בפרט. יתר על כן, שאלת עצמאות התקשורת בבחינת רשות רביעית, הנוספת לשלוש הרשויות הקיימות הנפרדות זו מזו, עולה בין אם במישרין או בעקיפין (כספי, 2011). יחסי התקשורת והשלטון הפכו לשאלה מרכזית בשיח הציבורי גם בארצות הברית כתוצאה מן הבחירות האחרונות בהן נבחר דונאלד טראמפ.

מרבית המדינות בעולם מגדירות עצמן כדמוקרטיות. מעבר לשימוש במונח היווני שפירושו: שלטון העם, מובנו אינו אחד, אלא עשוי להיות שונה בין מדינות שונות. יתר על כן, קיימות צורות שונות של דמוקרטיה. כך למשל, קיימת דמוקרטיה ישירה, שגם אם אינה נוהגת כשיטת משטר קבועה, גם בשל קשיי יישומה המעשיים, מתקיימת בעצם קיומו של משאל עם במשטרים דמוקרטיים מסוימים. פניית הרשות המבצעת והמחוקקת אל העם בענייני מדינה, בעלי דרגת חשיבות גבוהה, ואפילו עליונה, לרוב, מעידה כי העם הוא הריבון הרשאי ומסוגל לבטל או לערער על החלטותיה. הדמוקרטיה העממית, צורת המשטר שהייתה נהוגה בארצות הגוש בסובייטי, ועדיין מתקיימת בסין ובצפון קוריאה, הינה לפחות במבט ראשון, יותר צורת משטר המנציחה דיקטטורה של מפלגה, מעמד, אידיאולוגיה וארגון מאשר דמוקרטיה במובן המערבי של המונח. מבט זה הוא נחלת הדמוקרטיה הליברליות המערביות אשר מדינת ישראל והחברה בארץ רואים עצמם שייכים אליה.

מאז ימי יוון העתיקה קיימת ביקורת כנגד הדמוקרטיה אך מוסכם היום על העולם המערבי לפחות, כי גם אם יש בה או ביישומה פגמים היא השיטה העדיפה, או כמאמר וינסטון צ'רצ'יל "דמוקרטיה היא צורת הממשל הגרועה ביותר פרט לכל האחרות שנוסו". קיימים מספר מרכיבים המוסכמים על מרבית הדמוקרטיה הליברליות כמאפיינים חיוניים לקיומה של דמוקרטיה: הכרעת שלטון הרוב, שמירת זכויות האדם והאזרח, שלטון החוק. עם זאת כמאמר נשיא בית המשפט העליון, ברק (2007) "שלטון דמוקרטי הוא איזון עדין בין שלטון הרוב לזכויות הפרט".

זכויות הפרט המוכרות בקהילייה הבינלאומית מנוסחות בהכרזת זכויות האדם (1948). בין שאר הזכויות הנזכרות בה, כמו הזכות לביטחון, חופש תנועה, חינוך, בריאות ודיוור סעיף 19 בהכרזה מציין במפורש " כל אדם זכאי לחירות הדעה והביטוי, לרבות החירות להחזיק בדעות ללא כל הפרעה, ולבקש ידיעות ודעות, ולקבלן ולמסרן בכל הדרכים וללא סייגי גבולות" (U. N. Gen. Ass. Res. 217(III), 1948). הפסיקה בישראל קבעה כי חופש הביטוי ביחד עם חופש המצפון אינו רק אינטרס של הפרט אלא גם אינטרס ציבורי וחברתי כמכשיר לבירור האמת. בבג"ץ קול העם (1953) קבע השופט אגרנט כי "הזכות לחופש הביטוי ... היא זכות עילאית... אשר ביחד עם בת זוגתה - הזכות לחופש המצפון - מהווה את התנאי המוקדם למימושן של כמעט כל החירויות האחרות. "יתן לי, מעל לכל חופש אחר", כתב המשורר מילטון, בשנת 1644, בחוברתו המפורסמת לטובת חופש הביטוי, "את החופש לדעת, להביע ולהתווכח בחריפות ולפי המצפון".

בפרק השלישי יוצג דיון, ואילו בסוף העבודה יוצגו המסקנות.

פרק ראשון : סקירת ספרות

המתח בין חופש הביטוי והשלטון אינו חדש. נראה שהוא קיים מקדמת דנא. על הנביא ירמיהו איים שלטון המלך יהויקים במוות על תוכן נבואותיו (ירמיהו כ"ו). גם אפלטון טוען כי סוקרטס הועמד לדין בשל התבטאויותיו שנתפסו כשליליות בעיני לשלטון והעם (פרוגל, 2003). אפלטון תוך כדי תיאור העמדתו של סוקרטס לדין, מתאר את החכם ככזה האומר דברים כהווייתם, בעוד שההמון והשלטון מעדיפים דברי אשליה. דברי הפילוסוף, איש האמת לפי אפלטון, אינם עולים בקנה אחד עימם. המצאת הדפוס בשלהי ימי הביניים, הביאה לכך שלא רק המוכיח בשער העיר, בין אם הוא נביא או פילוסוף, מהווה סכנה לקיום השלטון ויציבותו. אדרבא, היכולת להפיץ דעות כתובות ברבים ובכמויות תפוצה גדולות עלולה להוות סכנה או תחושת איום על השלטון. לכן, התקשורת מהווה פלטפורמה עיקרית להבעת דעות, לבירור מחלוקות וגם למסירת אינפורמציה. כל אלה גורמים להגברת חשיבות חופש הביטוי וחופש העיתונות ועוצמתו.

א. המסגרת הנורמטיבית

מה הוא חופש הביטוי? לכאורה, היכולת לבטא באופן חופשי את כל שאדם חפץ. אולם התחומים בהם נדון חופש הביטוי מגוונים. ברק (1996) מונה פלטפורמות שונות כספרים, סרטים ומחזות. הוא יכול לכלול מעשים, מילים, הצגת תיאטרון או מצג של אומנות פלסטית (ציור או פסל). הוא כולל תחומים כמו אלו הפוליטיים, הספרותיים או המסחריים. הוא עלול להיות "משתרע על הביטוי שאוהבים לשמוע ועל דעות מרגיזות וסוטות. גם ביטוי שיש בו "ממרח מגונה של ארוטיקה, פוליטיקה וסטיות מכל סוג", נכלל במסגרתו של חופש הביטוי. ביטוי שיש בו פגיעה ברגשות או בשמו הטוב של האדם, ביטוי שהוא גזעני או חומר תועבה "מכוסה", על ידי חופש הביטוי. "לא כל מה שנכלל בחופש הביטוי מוגן משפטית. זאת, משום שעם כל החשיבות לחופש הביטוי ישנם ערכים נוספים הדורשים הגנה. כך במישור הפרט, למשל: שמו הטוב של אדם, קניינו, פרטיותו וחופש העיסוק שלו. כך גם במישור הציבורי והכללי, למשל: עצם קיום המדינה, אופייה הדמוקרטי, שלום הציבור וביטחונו או טוהר המשפט.